

БІЛА КНИГА

КОМЕРЦІЙНІ ПРОДУКТИ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

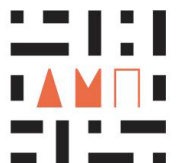

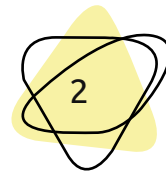
REHERIT

ПРЯМУЄМО
РАЗОМ

← ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

У публікації проаналізовано ключові особливості українського ринку продуктів для збереження культурної спадщини та інструменти взаємодії на ньому.

У першому розділі охарактеризовано параметри, якими описується ринок продуктів, котрі можуть пропонуватися на комерційній основі для об'єктів культурної спадщини. Визначено специфіку такого ринку, його основні обмеження та проблеми функціонування в Україні.

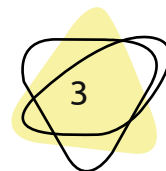
У другому розділі описано динаміку, товарну й цінову структури завершених угод купівлі-продажу таких продуктів (на прикладі публічних закупівель), розкрито ключові проблеми застосування тендерів угод для розвитку ринку. Також охарактеризовано особливості поєднання публічних закупівель і програм співфінансування для розвитку ринку (на прикладі кейсів українських міст).

У третьому розділі визначено основні українські професійні асоціації, які прямо чи опосередковано можуть бути дотичні до збереження й відновлення культурної спадщини; виявлено основні потенційні напрями їхнього стимулюючого впливу на цей ринок.

Авторка: Лілія Кривецька – аналітик проєктів креативної економіки Агенції економічного розвитку PPV Knowledge Networks.

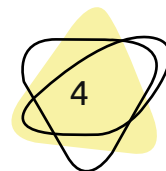
Автор висловлює подяку за інтерв'ю для підготовки матеріалів дослідження директору ЛКП «Бюро спадщини» Павлові Богайчику.

Біла книга «Економічний вплив місцевої культурної спадщини» підготовлена на замовлення ГО «Лабораторія Міського Простору» (Львів, 2021. – 33 с. Електронна версія)

ЗМІСТ

Про проєкт та білу книгу	4
Перелік скорочень	5
Вступ	6
Розділ 1. Параметри ринку продуктів для збереження культурної спадщини.	
Специфіка продукту і відношення купівлі-продажу	8
Розділ 2. Публічні закупівлі як основний інструмент взаємодії на ринку продуктів для збереження культурної спадщини в Україні	15
Аналіз публічних закупівель	15
Публічні закупівлі та програми співфінансування	20
Розділ 3. Роль професійних об'єднань у розвитку ринку продуктів для збереження культурної спадщини	22
Висновки	25
Додаток А	27

ПРО ПРОЄКТ ТА БІЛУ КНИГУ

Біла книга «Комерційні продукти у сфері культурної спадщини» підготовлена для проєкту «ReHERIT: спільна відповідальність за спільну спадщину», що реалізується з 2018-го до 2020 року.

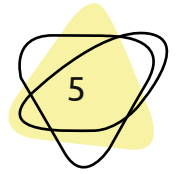
Проєкт спрямовано на переосмислення, актуалізацію та розвиток потенціалу культурної спадщини Умані, Львова та інших міст Центральної та Західної України.

Метою проєкту є робота з потенціалом культурної спадщини для економічного, туристичного, культурного й освітнього розвитку міст, налагодження комунікації між органами влади, неурядовими організаціями й місцевими жителями.

Проєктом передбачено підготовку ряду аналітичних досліджень щодо ефективного управління місцевою культурною спадщиною у форматі рекомендацій, кейсів та білих книг.

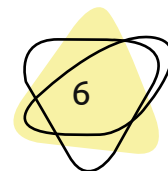
Біла книга (*англ. White Paper*) – це інформаційно-аналітичний документ про певну тему або проблему, яка може бути корисна читачеві з погляду практичного застосування. Публікації такого виду містять експертні думки та дослідження, які пропонують конкретні рішення та рекомендації з порушених питань. Ціль білої книги – надати корисну інформацію щодо певної проблеми та різні алгоритми дій для вирішення тих чи інших питань. Особливістю такої книги є те, що після аналізу певної проблематики надаються висновки, аналіз можливих чи допущених помилок й поради щодо їх запобігання.

Ця біла книга є останньою з чотирьох. Документ спрямований на місцеві органи влади, громадськість і представників профільного бізнесу та розпорядників культурної спадщини для активізації розвитку ринкових конкурентних засад у процесах відновлення та збереження українських пам'яток культури.

СКОРОЧЕННЯ

- ГО** – Громадська організація;
- ЗУ** – Закон України;
- КС** – Культурна спадщина;
- Мінрегіон** – Міністерство розвитку громад та територій України;
- ПП** – Приватне підприємство;
- ТОВ** – Товариство з обмеженою відповідальністю;
- ФОП** – Фізична особа-підприємець.

ВСТУП

Віднесення об'єктів культурної спадщини до економічного потенціалу територій нерозривно пов'язане з потребою вивчення того, чи стимулює така спадщина реально розвиток ринків продуктів, що належать до сфери її функціонування.

Аналіз закордонного досвіду демонструє комплексний підхід компаній до надання послуг об'єктам спадщини: вони формують мультидисциплінарні команди і пропонують комплекс робіт – від археології до менеджменту пам'яток чи створення стратегічних планів їхнього управління. Ситуація в Україні є кардинально іншою: у ній майже відсутні такі організації, а послуги (роботи) зі збереження пам'яток є лише одним із напрямів їхньої діяльності, причому не пріоритетних. Тому важливо описати стан можливих параметрів ринку продуктів для збереження культурної спадщини, виявити причинно-наслідкові зв'язки й окреслити напрями його потенційного розвитку.

ЦІЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ:

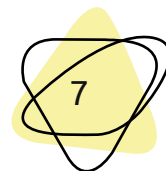
- аналіз параметрів українського ринку продуктів для збереження культурної спадщини, комерційних угод та інших інструментів для прогнозування можливостей пам'яток активізувати розвиток такого ринку та забезпечувати платоспроможний попит.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ:

- огляд закордонного досвіду через кейси компаній, які пропонують продукти для збереження культурної спадщини;
- опис основних параметрів українського ринку продуктів для збереження культурної спадщини і його проблем на основі опрацювання реальних кейсів та експертних думок;
- кількісний та якісний аналіз публічних закупівель для культурної спадщини за обраними кодами класифікатора;
- систематизація інформації про професійні об'єднання, які можуть впливати на розвиток українського ринку продуктів для збереження культурної спадщини.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ:

- нормативно-правові акти України за темою дослідження;
- дані системи ProZoggo;
- програми місцевих органів влади щодо культурної спадщини;
- інформація з порталів новин і профільних сайтів, інтернет-сторінок профільних компаній / організацій.

ЧАСОВІ МЕЖІ ДОСЛІДЖЕННЯ:

- основне дослідження проводилося впродовж 2020 року, доповнене у квітні 2021-го;
- інформація з іноземних джерел й інтернет-сторінок іноземних та вітчизняних організацій, порталів новин і профільних сайтів опрацьована упродовж 2020 – 2021 років;
- публічні закупівлі за обраними кодами проаналізовано за період 2016-й – березень 2021 року.

РОЗДІЛ 1. ПАРАМЕТРИ РИНКУ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ. СПЕЦИФІКА ПРОДУКТУ Й ВІДНОШЕННЯ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

За останні роки в Україні значно зріс інтерес до економічної складової використання та розвитку культурної спадщини (далі – КС). Якщо історичні пам'ятки потроху починають сприйматися як актив для місцевого економічного розвитку, то як реально функціонує і які перспективи має ринок продуктів для об'єктів КС – наразі незрозуміло.

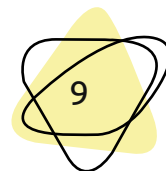
Сфера КС є специфічною за продуктами, які можуть закуплятися для пам'яток, і взаємовідносинами між контрагентами. Визначимо ключові параметри ринку, щоб зрозуміти, чи діють його механізми для цієї сфери.

ПОНЯТТЯ РИНКУ ТА ЙОГО ПАРАМЕТРИ¹

РИНОК	сукупність відносин купівлі-продажу продуктів (товарів, робіт і послуг), способів взаємодії покупців та продавців на основі ціни. Принципи ринкової економіки підтримують свободу підприємництва, вільне ціноутворення, різноманіття форм власності, договірні відносини, обмежене державне втручання
ПРОДУКТ	речовий або інтелектуальний результат людської праці, або речовина, яка служить матеріалом для виготовлення або вироблення чого-небудь, тобто це товар, а також роботи й послуги, які задовольняють бажання чи потреби ринку. Атрибути продукту: цінність, корисність та цінова вартість. Продукт на ринку повинен бути: актуальним, прокомунікованим, адаптованим, названим
ПОПИТ	кількість продукту, яку споживачі бажають і можуть придбати за різними цінами упродовж певного періоду часу
ПРОПОЗИЦІЯ	кількість продукту, яку продавець (виробник) бажає, може й здатний згідно з наявністю або продуктивними можливостями запропонувати для продажу на ринку упродовж деякого періоду часу за певну ціну
ЦІНА	кількість грошей, за яку продавець згоден продати, а покупець купити одиницю продукту. Ринкова ціна описує середню ціну на ринку, яка склалася в результаті багаторазових ринкових угод за певний період
КОНКУРЕНЦІЯ	процес взаємодії й боротьби виробників за найвигідніші умови збуту продукту, за отримання найвищих прибутків. Цінова конкуренція відбувається через зниження цін, нецінова – через покращення якості продукту, його надійності, продуктивності тощо
БАР'ЄРИ ВХОДУ	економічні й технічні фактори, які не допускають або ускладнюють вихід на ринок чи в галузь нових компаній для того, щоб не створювати додаткової конкуренції для вже існуючих учасників ринку (галузі). Обмежують конкуренцію і є джерелом цінової влади

¹ описані визначення понять є загальноприйнятими, не потребують перефразування й посилань на першоджерела.

Головною специфікою продуктів для КС є те, що більшість із них є вузькоспеціалізованими, представленими роботами й послугами², які доволі важко оцінити за типовими для ринку критеріями корисності та цінності. Такі продукти, як оцінювання, реставрація чи інші послуги є переважно типовими для збереження пам'яток, однак складно описати їхні характеристики щодо актуальності, адаптивності і т.д. Ми проаналізували інтернет-сторінки українських компаній / організацій, які пропонують послуги зі збереження КС, стосовно опису ними таких своїх продуктів. У більшості:

- надається лише перелік послуг;
- відсутня ціннісна пропозиція та аргументовані переваги;
- є одиничні кейси успішно реалізованих проєктів, в яких переважно вказана лише кількість.

Архітектурне бюро Savytskyy Design в описі своїх послуг виділяє реставрацію пам'яток архітектури. Вказуються такі переваги: значний досвід роботи за кордоном; відповідальне та професійне ставлення до будь-якого проєкту; якісно проведені реставраційні роботи. Серед пріоритетів бюро: повне збереження споруди зі всіма архітектурними та історичними деталями, щоб майбутні покоління змогли також ними насолоджуватися; інформування мешканців міста щодо важливості збереження будівлі у її первозданному вигляді; залучення містян та адміністрації до процесу реставрації³.

Тобто можна говорити про практичну відсутність ринкових підходів до розуміння та позиціонування продуктів для збереження КС в Україні.

Характерною особливістю пропозиції продуктів для збереження КС в Україні є те, що її формують переважно не профільні в цій діяльності компанії / організації. Наприклад, послуги реставрації пропонуються архітектурними бюро, будівельними та інжиніринговими компаніями, або ж комунальними (державними) науково-дослідними установами, їхній супровід – компаніями генпідряду. Однак ці послуги не є головною (профільною) діяльністю перелічених суб'єктів і не переважають у їхньому портфоліо.

Архітектурне бюро VIHAREV пропонує послуги у сфері архітектури, інжинірингу та реставрації. Компанія працює на ринку 27 років і вже реалізувала 210 проєктів. Позиціонує себе як провідне архітектурне підприємство з реставрації центральної історичної частини Києва, проте кількість таких проєктів не вказана⁴.

² Послуги – це будь-який об'єкт закупівлі, крім товарів і робіт, зокрема транспортні послуги, освоєння технологій, наукові дослідження, науково-дослідні або дослідно-конструкторські розробки, медичне та побутове обслуговування, найм (оренда), а також фінансові та консультаційні послуги, поточний ремонт. Роботи – розроблення проєктної документації на об'єкти будівництва, науково-проєктної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування, будівництво нових, розширення, реконструкція, капітальний ремонт та реставрація існуючих об'єктів і споруд виробничого та невиробничого призначення, роботи з нормування в будівництві, геологорозвідувальні роботи, технічне переоснащення діючих підприємств та супровідні роботам послуги, у тому числі геодезичні роботи, буріння, сейсмічні дослідження, аеро- й супутникова фотозйомка та інші послуги, що включаються до кошторисної вартості робіт, якщо вартість таких послуг не перевищує вартості самих робіт (Закон України «Про публічні закупівлі»): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>

³ Джерело: <https://savytskyydesign.com/services/restavratsiya/>

⁴ Джерело: <http://viharev.pro/uk/restavracija/>

ТОВ «Консалтингова компанія «Увекон» спеціалізується на виконанні масштабних проєктів з оцінювання. Одним із пріоритетів роботи є оцінювання для міжнародного аудиту. Оцінювання об'єктів культурної спадщини виконується вже понад 20 років і є одним із численних напрямів діяльності. За цей час оцінено понад 500 об'єктів, що належать до нерухомих пам'яток, та більше 1000 рухомих об'єктів, що становлять культурну цінність.⁵

Для вітчизняних будівельних компаній отримання ліцензій на реставраційні роботи є переважно додатковими опціями, які вони можуть запропонувати замовникам.

2015 року до юридичної компанії «Правова допомога» звернувся клієнт, який хотів отримати будівельну ліцензію за стандартним переліком робіт для початку господарської діяльності у сфері будівництва. Проте додатково до стандартного пакету робіт він попросив додати ще один пункт, який включає реставрацію, консервацію, ремонтні роботи, реабілітацію пам'яток культурної спадщини. Потреба в отриманні ліцензії на реставраційні роботи зумовлювалася тим, що на момент звернення до юристів компанія клієнта вже підписала договори про наміри виконання будівельних робіт на об'єктах, які є пам'ятниками КС. При цьому в отриманих від клієнта документах була відсутня інформація щодо спеціаліста, який відповідатиме за пункт 4.15.00 (реставрація / консервація пам'яток культурної спадщини). Консультантами був у короткий термін знайдений спеціаліст, який погодився відповідати за цей пункт із заявленого переліку робіт, тож компанія отримала необхідну будівельну ліцензію із додатковим пунктом⁶.

Виходячи з описаних та інших проаналізованих кейсів, можемо припустити, що **на даний час українські продавці послуг і робіт для збереження КС не налаштовані активно розвивати цей ринок і фокусуватися саме на такій діяльності.**

Кардинально іншою є ситуація за кордоном, де ключовими гравцями на ринку продуктів для КС є компанії, які мають мультидисциплінарні команди й займаються комплексними питаннями консалтингу для пам'яток.

Австралійська компанія Andrew Long and Associates є лідером галузі консультування, оцінювання й управління проєктами КС в Австралії, має успішні кейси закордонних проєктів. Компанія пропонує широкий спектр послуг для державних і приватних замовників: оцінювання пам'яток, плани управління КС, планування та управління спільними інфраструктурними проєктами, археологічні дослідження та розкопки, географічне мапування⁷.

Така ситуація пов'язана не лише з пасивністю представників пропозиції, а й із **проблемами обмеженості платоспроможного попиту**, незважаючи на велику кількість пам'яток в Україні, які потребують відновлення та збереження. Попит фактично визначається не потребами, а виділеними обсягами фінансування. Ураховуючи той факт, що більшість об'єктів КС перебувають у державній та комунальній власності, виникають такі обмеження:

⁵ Джерело: <https://www.uvecon.ua/ua/otsinka-obyektiv-kulturnoyi-spadshchini.html>

⁶ Джерело: <https://pravdop.com.ua/publications/praktiki-kompanii/poluchili-licenziyu-na-restavracyu-i-reabilitacyu-pamyatnikov-kulturi/>

⁷ Джерело: <https://www.alassoc.com.au/cultural-heritage-services/>

- фінансування «згори», розмір якого визначається виділеною сумою від частки бюджету, а не реальними потребами;
- фінансування виділяється на бюджетний рік, а не комплексно для проведення всіх необхідних робіт (зумовлює високі ризики для виконавців (продавців продукту) через імовірну відсутність перерахунку коштів із казначейств, відміну фінансування на наступний рік після початку робіт);
- обсяг попиту початково задається фіксованою сумою, яка є в розпорядженні на пам'ятку, і тим самим не може змінюватися залежно від цінкових чи нецінових факторів (не діють ринкові механізми).

2017 року розпочалися масштабні реставраційні роботи Староакадемічного («Мазепино») корпусу Києво-Могилянської академії. Загальна вартість реставрації будівлі була 199 млн грн, з яких держава погодилася виділити 164 млн грн. Проте за три роки надійшло лише 10 млн грн за інвестиційним проєктом. Загалом було виконано 27% запланованих робіт за всіма джерелами фінансування. 2018 року коштів на відновлення корпусу держава не виділяла, тому роботи тимчасово припинили. Цей рік присвятили розробці комплексного проєкту реставрації. 2019-го держава все-таки передбачила кошти, за які було замінено дах будівлі. Академія також виграла грант Посольства США зі збереження культурної спадщини в розмірі 405 тис. дол. За ці кошти впродовж 2019–2020 рр. реставрували фасади будівлі. На 2020 рік з держбюджету планували на реставрацію корпусу 42,1 млн грн. Згодом суму скоротили до 10 млн грн. Але з початком пандемії передбачені на реконструкцію гроші скерували на боротьбу з коронавірусом⁸.

Ще однією серйозною **перешкодою на шляху стимулювання попиту є те, що крім обмеженого фінансування у власників / розпорядників пам'яток відсутнє розуміння їх як економічного активу та комерційних можливостей**. Тобто вітчизняна сфера КС поки що не вміє формувати бізнес-моделі, розробляти успішні комерційні продукти та, як наслідок, самостійно заробляти кошти й оплачувати послуги зі збереження та відновлення пам'яток.

Данський національний музей є прикладом успішного комерційного використання пам'ятки. Окрім традиційних для музею джерел доходів, такі як вхідні квитки, а також оренда від ресторану та магазинів на території, плата за користування фондами, – у партнерстві з ІТ-компанією було розроблено продукт «Ніч у музеї», який має дієву бізнес-модель. Відвідувачам за допомогою мобільного додатку пропонується пройти квест із завданнями різних рівнів складності. Цей продукт отримав широку популярність як серед туристів, так і місцевого населення, водночас має не лише комерційний успіх, а й велике просвітницьке значення.⁹

Описані проблеми попиту й пропозиції на українському ринку продуктів для збереження КС впливають і на такі фактори ринку, як ціна й конкуренція. Головним шляхом купівлі-продажу є тендери, а коливання цін регулюється ЗУ «Про публічні закупівлі». Зокрема існують такі особливості щодо цін:

- приведена ціна – ціна, зазначена учасником у тендерній пропозиції та перерахована за математичною формулою з урахуванням показників інших критеріїв оцінювання, визначених замовником у тендерній документації / оголошенні

⁸ Джерело: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/45910/>

⁹ Джерело: https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1826/Module%205%20-%20Getting%20started%20your%20first%20business%20model%20CANVAS.pdf

про проведення спрощеної закупівлі;

- ціна тендерної пропозиції не може перевищувати очікувану вартість предмета закупівлі, зазначену в оголошенні про проведення конкурентної процедури закупівлі;
- стартовою ціною визначається найвища ціна / приведена ціна;
- аномально низька ціна тендерної пропозиції – ціна / приведена ціна економічно найвигіднішої пропозиції за результатами аукціону, яка є меншою на 40 (або більше) відсотків від середньоарифметичного значення ціни /приведеної ціни тендерних пропозицій інших учасників на початковому етапі аукціону, та / або є меншою на 30 (або більше) відсотків від наступної ціни / приведеної ціни тендерної пропозиції за результатами проведеного електронного аукціону.¹⁰

За таких умов **складно говорити про типове вільне ринкове коливання ціни**, а в умовах вибору переможця тендеру за єдиним критерієм нижчої ціни продавці фактично не можуть застосувати свої нецінові переваги, такі як досвід, якість матеріалів, робіт чи послуг, портфолію тощо. Звідси ще одна проблема – обмеженість інструментів для конкурентної боротьби й просування свого продукту на такому ринку. Також доволі поширеною є проблема свідомого заниження ціни учасниками ще на початку торгів, а після перемоги й підписання договору вони вимагають проведення додаткових робіт та угод, що тягне за собою суттєве підвищення витрат. Іноколи такі додаткові роботи можуть за вартістю досягати суми самої тендерної угоди.

Така сама проблема властива й щодо параметра «конкуренція». Детальний аналіз українських тендерних закупівель продуктів для збереження КС описано в наступному розділі, проте попередній огляд показав **доволі низький рівень конкуренції, адже в торгах переважно бере участь один учасник, в окремих випадках – два (навіть якщо вартість закупівлі перевищує 50 тис. грн)**. Окрім ціни, вибір переможця може відбуватися за такими критеріями:

- вартість життєвого циклу – сукупність вартості предмета закупівлі або його частини (лота) та інших витрат, які нестиме безпосередньо замовник під час використання, обслуговування та припинення використання предмета закупівлі. Розраховується відповідно до методики, встановленої в тендерній документації. У разі застосування критерію оцінювання вартості життєвого циклу, до цього критерію, крім ціни продукту, може включатися один чи декілька витрат замовника упродовж життєвого циклу продукту. У разі застосування критерію оцінювання вартості життєвого циклу всі його складові не повинні містити вимог, що обмежують конкуренцію та призводять до дискримінації учасників;
- ціна / вартість життєвого циклу разом з іншими критеріями оцінювання, зокрема, такими, як умови оплати, строк виконання, гарантійне обслуговування, передача технології та підготовка управлінських, наукових і виробничих кадрів, застосування заходів охорони навколишнього середовища та / або соціального захисту, які пов'язані з предметом закупівлі.¹¹

¹⁰ Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n1562>

¹¹ Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n1562>

Суттєвим бар'єром входу на ринок продуктів для збереження КС є ліцензія для суб'єктів, які хочуть займатися цією діяльністю, а також отримання дозволів для проведення робіт на об'єктах КС. Згідно з офіційним класифікатором будівельних робіт, збереження КС підпадає під номер 4.15.00 та належить до класу наслідків ССЗ (V найвища категорія складності робіт). Регулюється такими основними нормативно-правовими актами:

- ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності»;¹²
- ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності»;¹³
- ЗУ «Про архітектурну діяльність».¹⁴

Отримання ліцензії триває в середньому три тижні; уповноважений орган ліцензування (від березня 2020 року) – Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрегіон). Попри такі заявлені зміни, наразі фактично видача будівельних ліцензій припинена.

Також відповідно до Постанови №554 Кабінету Міністрів України «Деякі питання професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури»¹⁵ відповідальні особи повинні проходити атестацію і мати кваліфікаційний сертифікат: архітектор, інженер-проектувальник, інженер технічного нагляду та експерт, виконавець робіт. Повноваження Мінрегіону щодо проведення професійної атестації делеговано саморегулювним організаціям у сфері архітектурної діяльності.

Окрім обмежень входу на ринок, є ще такі, які пов'язані з процедурою отримання дозволів на роботи, спрямовані на збереження КС. Така процедура регулюється ЗУ «Про охорону культурної спадщини».¹⁶ Детальний опис алгоритму дій та нормативно-правового пояснення наведено у Додатку А.

Важливою й цікавою для дослідження є інформація про специфіку купівлі-продажу продуктів для збереження КС, коли покупцями є приватні власники пам'яток в Україні. Однак статистичні й експертні дані на цю тему відсутні, ми не можемо аналізувати, як формуються й узгоджуються ціни, чи відрізняються розцінки на роботи для приватних замовників від розцінок для пам'яток, які перебувають у державній / комунальній власності.

¹² Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

¹³ Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

¹⁴ Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>

¹⁵ Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2011-%D0%BF#Text>

¹⁶ Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>

Отже, можна стверджувати, що наразі КС в Україні не є вагомим активатором розвитку ринку продуктів для її збереження, а параметри цього ринку не відповідають класичному розумінню принципів ринкової економіки. Така проблема є системною й зумовлюється тим, що:

- продавці пасивні щодо конкуренції, не позиціонують свій продукт, їхня діяльність є диверсифікована з фокусом на інші, більш прибуткові напрями;
- покупці не можуть забезпечити достатній платоспроможний попит, виходячи лише з бюджетного фінансування, не розвивають свої комерційні продукти, які забезпечили б їм додаткові доходи та ресурси для відновлення пам'яток;
- ціноутворення й укладання угод купівлі-продажу є суттєво обмежене нормативно-правовим регулюванням публічних закупівель. А оскільки такий стан справ законодавчо закріплений, то окрім тільки ціни важливо вводити додаткові критерії відбору переможців тендерів.

РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ НА РИНКУ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

АНАЛІЗ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Тендер – це обов'язкова процедура для державних органів і підприємств України, призначена для проведення публічних закупівель. Така практика була впроваджена 2016 року, а для публічності тендерних процесів і забезпечення рівних умов для учасників торгів була створена система ProZorro.¹⁷

Для аналізу тендерів ми обрали такі позиції згідно з класифікатором ДК 021:2015:¹⁸

- 92522000-6 – Послуги зі збереження історичних пам'яток і будівель;
- 92522100-7 – Послуги зі збереження історичних пам'яток;
- 92522200-8 – Послуги зі збереження історичних будівель.

Важливо, що послуги для КС зашифровані в класифікаторі й під іншими кодами, які є спільними для різних видів діяльності та предметів закупівель. Наприклад, ДК 021:2015–92520000-2 – Послуги музеїв та послуги зі збереження історичних пам'яток і будівель, або ж ДК 021:2015: 45453000-7 – Капітальний ремонт і реставрація, ДК 45453100-8 – Реставраційні роботи. Однак за цими кодами не виділено окремо КС, тому пошук потребує опрацювання списку угод на ProZorro в ручному режимі з високою ймовірністю отримання неточних даних за їхньою кількістю.

Ми систематизували інформацію про кількість завершених публічних закупівель за областями впродовж 2016-го – березень 2021 року (рис. 2.1). Загалом закупівлі за обраними кодами були відсутні в таких областях: Волинська, Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Миколаївська, Рівненська, Херсонська, Чернівецька.

Як бачимо, кількість тендерних угод за останніх 5 років є доволі малою порівняно з кількістю пам'яток, навіть урахувавши те, що такі послуги не закупляються часто. Отже, за кількістю угод ринок продуктів для збереження КС активно не розвивається в більшості областей. Вартісні показники теж не показують істотних перспектив для входження на такий ринок (рис. 2.2).

¹⁷ Джерело: <https://tender.uub.com.ua/pro-prozorro/yak-tendery-prohodat-na-elektronnyh-majdanchikah>

¹⁸ Джерело: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1749731-15/paran14#n14>

Рис. 2.1. Кількість завершених публічних закупівель для збереження КС по областях України впродовж 2016-го – березень 2021 року¹⁹

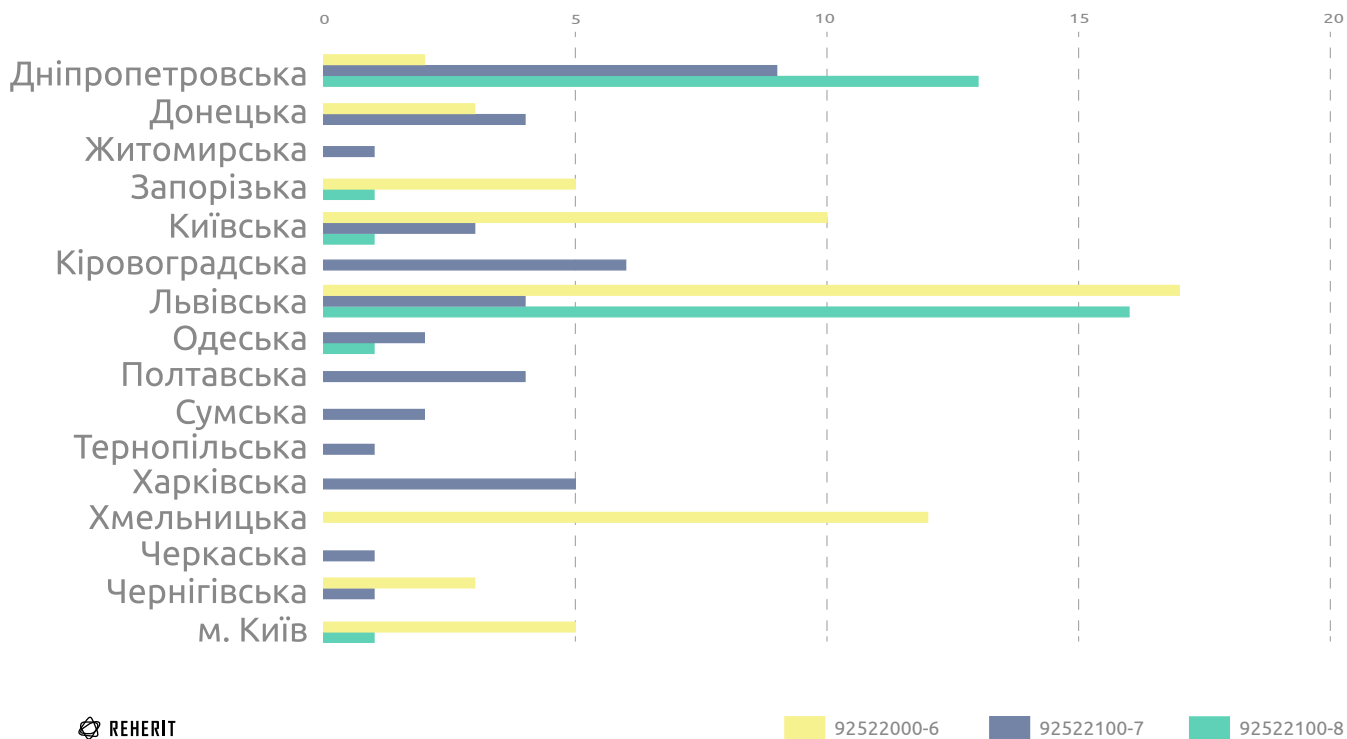
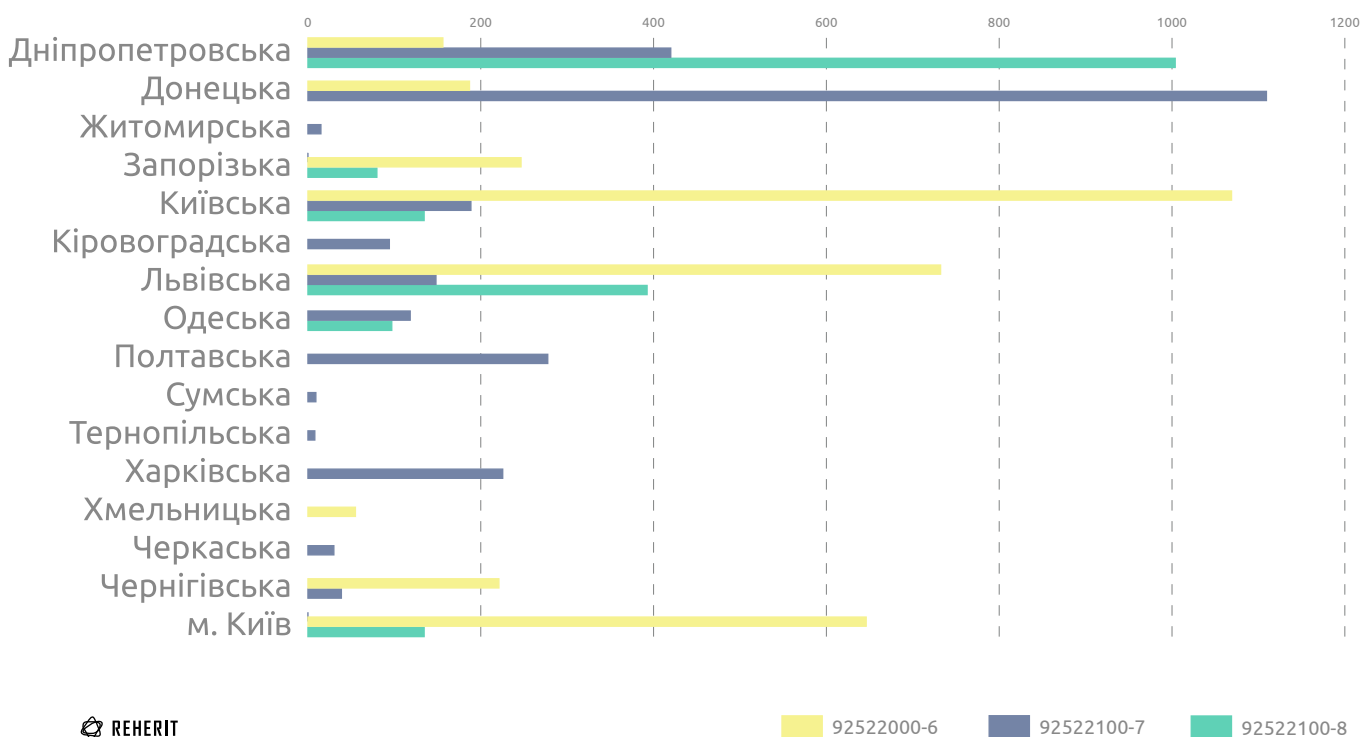

Рис. 2.2. Узагальнена сума вартостей угод завершених публічних закупівель для збереження КС по областях України впродовж 2016-го – березень 2021 року, тис. грн²⁰

¹⁹ Побудовано авторами на основі даних: <https://clarity-project.info/tenders>

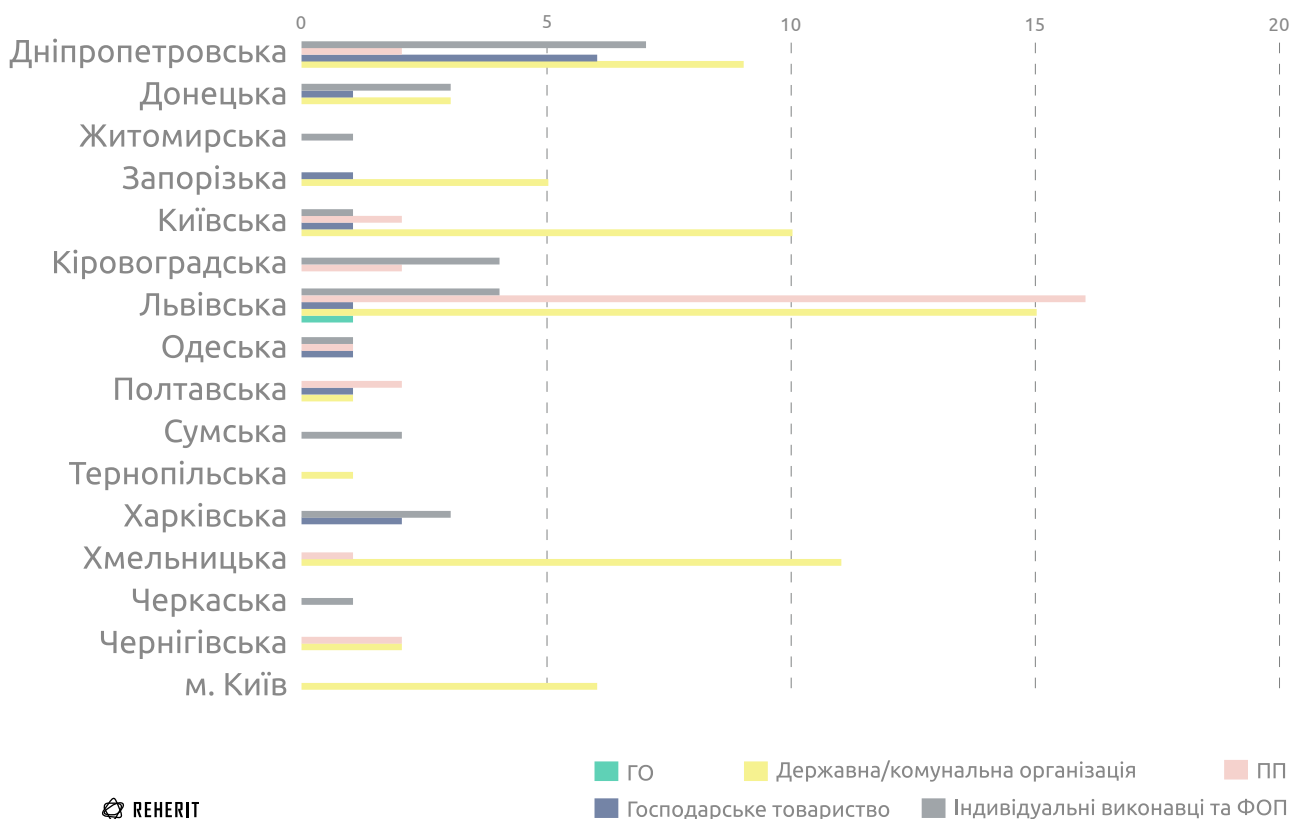
²⁰ Побудовано авторами на основі даних: <https://clarity-project.info/tenders>

Серед переможців торгів за аналізованими кодами переважають державні та комунальні організації, водночас найменше господарських товариств, і є лише один випадок перемоги громадської організації (далі – ГО) (рис. 2.3). Загальна структура закупівель за переможцями:

- 47% – державні / комунальні організації;
- 21% – приватні підприємства;
- 20% – індивідуальні виконавці та ФОП;
- 11% – господарські товариства;
- 1% – громадські організації.

Рис. 2.3. Структура завершених публічних закупівель для збереження КС за організаційно-правовим статусом переможців по областях України впродовж 2016-го – березень 2021 року²¹

²¹ Дані загалом для кодів 92522000-6, 92522100-7; 92522200-8; побудовано авторами на основі даних: <https://clarity-project.info/tenders>

Стосовно переможців тендерних угод, ми виявили такі особливості:

- ФОП, ПП і господарські товариства зазвичай є переможцями тендерів на поточний ремонт, тоді як комунальні / державні організації переважно перемагають у тендерах на паспортизацію чи виготовлення інших документів для пам'яток (винятком є Львівська область, де найбільше тендерів на паспортизацію за аналізований період отримав один учасник зі статусом ПП);
- у середньому вартість тендерних угод, у яких перемагають ФОП, не перевищує 100 тис. грн (виняток – Донецька обл., де 2020 року переміг у двох тендерах на загальну суму 711,605 тис. грн);
- у частині областей понад 50% тендерів (за весь аналізований період) виграють одні й ті самі особи / організації, а одна особа / організація є в середньому переможцем у двох тендерах по області;
- серед усіх проведених тендерів (133 загалом) 92% відбулися з лише одним учасником; це насамперед пояснюється тим, що відповідно до законодавства закупівлі вартістю до 50 тис грн відбуваються за Звітом про договір про закупівлю, який передбачає укладання прямого договору з постачальником та публікацію звіту про договір про закупівлю в системі без електронної системи торгів.

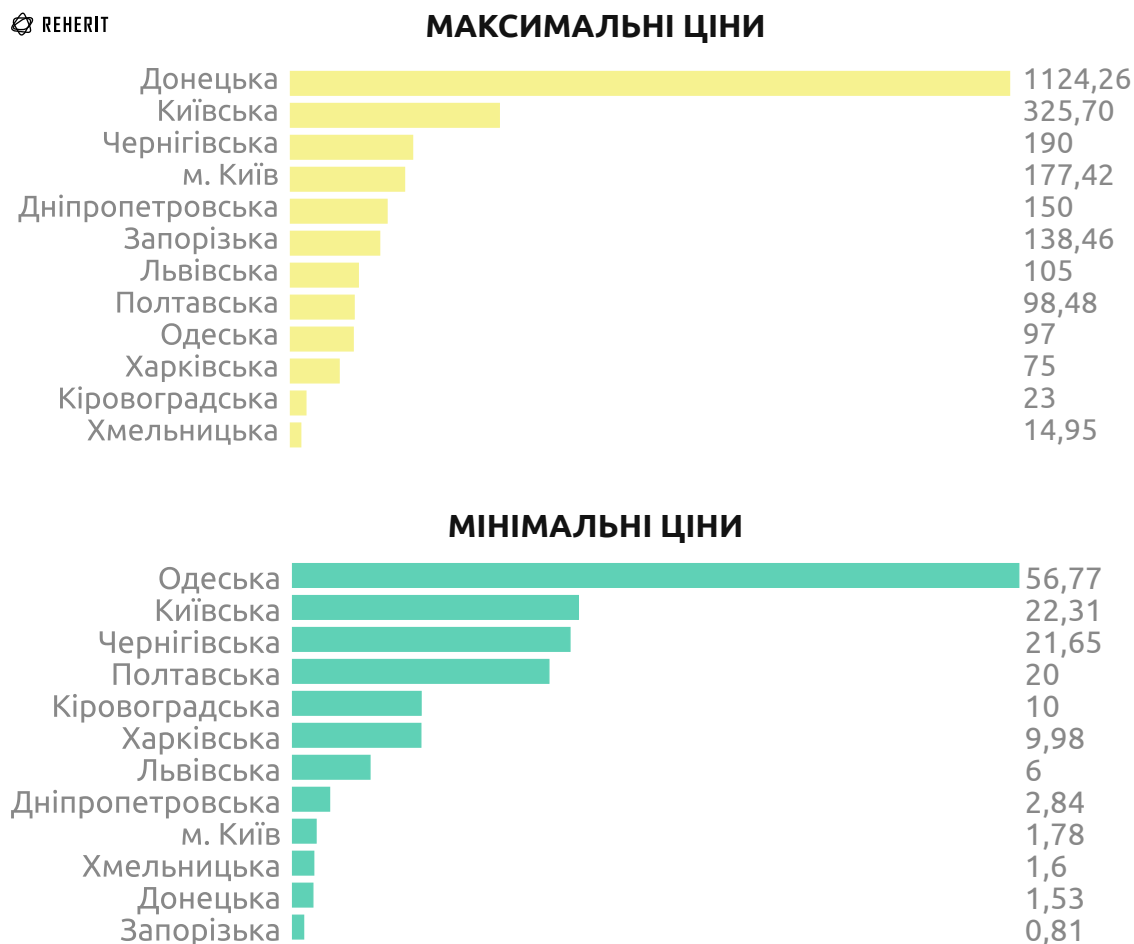
Єдиним випадком публічної закупівлі, де кількість учасників була найбільша – 3, були торги 2020 року щодо виготовлення облікової документації на об'єкті культурної спадщини – пам'ятки архітектури місцевого значення «Особняк» в Дніпропетровська області. Очікувана вартість від замовника становила 80 тис. грн. Учасниками тендеру були господарські товариства. Оскільки критерієм відбору переможця була лише ціна, угоду уклали з учасником, який запропонував найнижче її значення ціни – 45 тис. грн.²²

У структурі вартості укладених тендерних угод для збереження КС суми однієї переважно не перевищують 100 тис. грн. Тобто, урахувуючи доволі малу кількість таких тендерів в областях, підтверджується низький платоспроможний попит від КС, що не стимулює ринок послуг до зростання (рис. 2.4).

Отже, аналіз статистичних даних підтвердив висунуті в попередньому розділі гіпотези про низьку активність учасників ринку продуктів для збереження КС як за кількістю укладених угод, так і за конкуренцією в отриманні замовлення. Також укотре постає проблема систематизації даних саме для КС за класифікатором публічних закупівель, що не дало змоги провести їхній поглиблений аналіз з урахуванням усіх можливих видів діяльності, пов'язаних зі збереженням пам'яток (зокрема реставрацію).

²² Джерело: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2020-05-27-007489-b>

Рис. 2.4. Максимальні та мінімальні ціни договорів завершених публічних закупівель для збереження КС по областях України впродовж 2016-го – березень 2021 року, тис. грн²³

²³ На рис. 2.4 наведено дані для областей, у яких було реалізовано 3 і більше публічних закупівель; дані обрані серед угод з кодами 92522000-6, 92522100-7; 92522200-8; побудовано авторами на основі даних: <https://clarity-project.info/tenders>

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ТА ПРОГРАМИ СПІВФІНАНСУВАННЯ

В останні роки доволі успішно функціонують місцеві програми співфінансування для відновлення пам'яток в Україні. Яскравим прикладом є програми реставрації брам, вікон та балконів у Львові.

Із 2018 року завдяки програмам співфінансування реставраційних робіт у будинках в історичній частині міста вдалося відновити 100 брам і 79 вікон. Першою, 2018 року, почала діяти Програма реставрації брам. Так, протягом 2018–2019 р. вдалося відновити 62 брами. Співфінансування з міського бюджету становило 2 млн 149 тис. грн. 2020 року в рамках цієї програми відновлено 38 брам та ще 9 брам перебуває в роботі. Тут співфінансування з міського бюджету на вже відновлені брами та ті, що в роботі, становило 1,9 млн грн. Із 2019-го почала діяти Програма співфінансування реставрації вікон. 2019 року відреставровано 48 вікон, а співфінансування з міського бюджету становило 424,7 тис. грн. У 2020 році відреставровано 31 вікно, і ще по 7-ми заявках вікна на грудень 2020-го були в процесі реставрації. Співфінансування з міського бюджету на вже відновлені вікна та ті, що в роботі, становило 575,7 тис. грн. У межах програми реставрації балконів до кінця 2020 року було проведено роботи на 7-ми балконах загальною вартістю 578 тис грн.²⁴

У разі, якщо в межах таких програм відбувається публічна закупівля, її процедура є ідентичною типовій процедурі, яка регулюється ЗК «Про публічні закупівлі». Відмінність полягає лише в зазначенні джерел фінансування та номерів рахунків, з яких будуть оплачені кошти виконавцю.

Важливою перевагою програм співфінансування для спрощення процедури закупівель є те, що відповідно до Роз'яснення Міністерства економічного розвитку «Щодо здійснення закупівель замовниками» від 29.04.2016 № 3302-06/12875-06²⁵ кошти, витрачені з місцевих бюджетів для відшкодування витрат, не потребують проведення публічних закупівель. Також з урахуванням ЗУ «Про культурну спадщину» власники пам'яток можуть проводити її поточний ремонт.

Саме такий механізм був використаний у Львові для програм співфінансування реставрації брам, вікон і балконів. Оскільки власниками житлових будинків, які є пам'ятками, є його мешканці, то за програмою саме вони (а не спеціалізований орган місцевої влади) укладали договори з підрядниками на поточний ремонт з оплатою 30% авансу, оминаючи тендерні закупівлі. Це дало змогу суттєво пришвидшити й спростити процеси відновлення КС. Вартість робіт при цьому визначалася таким чином: уповноважені від місцевої влади сертифіковані архітектори й фахівці з кошторисної документації проводили оцінювання пам'ятки на предмет дефектів та формували кошторис робіт із її ремонту. На основі кошторису й цінових пропозицій від потенційних підрядників мешканці обирали виконавця та укладався тристоронній договір, у якому місцева влада зобов'язувалася відшкодувати мешканцям вартість робіт по їхньому закінченні у розмірі, встановленою програмою

²⁴ Джерело: <https://city-adm.lviv.ua/news/culture/architecture-and-historic-heritage/282994-zavdiaky-prohramam-spivfinansuvannia-restavratsii-bram-vikon-i-balkoniv-u-lvovi-vidnovleno-blyzko-200-istorychnykh-objektiv>

²⁵ Джерело: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=RoziashenniaStosovnoZastosuvanniaZakonodavstvaUSferiDerzhavnikhZakupivel>

відсоткового співвідношення фінансування. Середня вартість відновлення однієї брами становила 50-70 тис. грн.

Протилежною є ситуація з відновленням історичних брам, дверей та сходів в Одесі. У міській Програмі збереження й розвитку історичного міста на 2019–2021 роки передбачили 2,4 млн грн. Замовником робіт стало міське Управління з охорони культурної спадщини. Однак за програмою відреставрували лише двоє дверей. Із міського бюджету на це витратили понад 500 тис. грн. 2021 року грошей на реставрацію дверей не передбачається. Також 2018-го в межах Громадського бюджету було затверджено проєкт «Реставрація старовинних дверей – унікальний туристичний маршрут». У його межах планували відновити 11 старовинних дверей. Заявлений бюджет – понад 1 млн грн, а термін його реалізації – 8 місяців. Замовником теж виступало вказане вище управління. У підсумку відновлення одних дверей та розробка чотирьох пакетів проєктно-кошторисної документації обійшлися міському бюджету в 650 тис. грн.²⁶

Використання описаних на зразок Львова механізмів співфінансування для збереження КС має ще й, окрім спрощення процедур, ряд переваг для стимулювання ринку таких послуг. Адже вибір виконавців робіт може відбуватися з урахуванням портфолію, кваліфікації/експертності та інших параметрів, і не завжди це найнижча цінова пропозиція.

Поряд із перевагами слід виділити такі типові проблеми, які можуть виникати при співфінансуванні:

- затримки з відшкодуваннями від місцевої влади через брак бюджетних коштів, що зумовлює потребу продовження договорів (у тому числі при публічних закупівлях);
- ризики ненадходження коштів від власників пам'яток, тому важливо, щоб співфінансування від них було першочерговим у формі авансів перед початком робіт.

Отже, програми співфінансування можуть бути вагомим стимулом для розвитку ринку продуктів для збереження КС. Адже, з одного боку, збільшується кількість проєктів, замовлень, тобто активізується платоспроможний попит за рахунок спільного фінансування. З другого боку, може істотно покращитися рівень конкуренції на ринку завдяки неціновим факторам, які здатні відігравати вирішальну роль при виборі виконавця робіт для відновлення й збереження пам'яток.

²⁶ Джерело: <https://suspihne.media/121235-v-odesi-stvorili-mural-iz-zobrazennam-pismennika-volodimira-zabotinskogo/>

РОЗДІЛ 3. РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ У РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Професійні об'єднання повинні відігравати важливу роль у активного розвитку ринку в певній сфері діяльності. Цей вплив зазвичай відбувається опосередковано через лобювання засад вільної конкуренції та справедливого ціноутворення у сфері, через організацію підвищення професійних компетентностей, доступу до міжнародного досвіду та контактів, актуальних знань. В Україні ж ключовою функцією таких організацій, що можуть пов'язуватися безпосередньо чи опосередковано зі збереженням спадщини, є професійна атестація. Розглянемо основні з них.

1. Національна спілка архітекторів України є неприбутковою організацією зі всеукраїнським статусом, однією з найчисельніших професійних спілок. Остання офіційна інформація про кількість членів її датується 2011 роком – 3195 осіб. Основні напрями роботи: організація й проведення виставок, оглядів-конкурсів, творчих обговорень об'єктів архітектури й проблем забудови міст і поселень, участь у громадсько-політичному житті України, відзначення архітекторів – членів Спілки за видатні досягнення в розвитку архітектури та ін.²⁷ Організація уповноважена проводити атестацію архітекторів.

2. Спілка археологів України – всеукраїнська ГО, яка налічує 330 членів та має 17 регіональних представництв. Основними напрямками діяльності є популяризація археологічної науки, охорона пам'яток археології, законодавче врегулювання їх використання й наукового дослідження, сприяння роботі професійних археологів в Україні, захист їхніх професійних інтересів.²⁸

3. Гільдія проєктувальників у будівництві²⁹ належить до саморегулювних ГО³⁰, займається переважно атестацією інженерів-проєктувальників, а також декларує метою свого створення захист прав і свобод своїх членів. За даними Мінрегіону, на 1 січня 2016 року кількість відповідальних виконавців, які пройшли атестацію та отримали кваліфікаційні сертифікати інженерів-проєктувальників, становить 11 561 особу, з них членів Гільдії – 2 949 осіб.

²⁷ Джерело: <http://nsau.org/>

²⁸ Джерело: <http://vqosau.kiev.ua/>

²⁹ Джерело: <http://vugip.org.ua/>

³⁰ Саморегулювна організація – створена в цілях, передбачених цим Законом неприбуткова організація зі спеціальним статусом, яка об'єднує суб'єктів, що здійснюють господарську та / або професійну діяльність певного виду. Під саморегулюванням розуміється самостійна діяльність, яка здійснюється суб'єктами господарської або професійної діяльності, і завданням якої є розробка і встановлення стандартів та правил зазначеної діяльності, а також контроль за дотриманням вимог зазначених стандартів і правил. Саморегулювання здійснюється на умовах об'єднання суб'єктів господарської чи професійної діяльності в саморегулювні організації. Таке об'єднання здійснюється шляхом заснування саморегулювної організації та прийому до складу суб'єктів господарської чи професійної діяльності. Джерело: <https://ips.liqazakon.net/document/NT0167>.

4. Асоціація експертів будівельної галузі – саморегульована ГО, створена з метою впливу на містобудівне середовище, запобіганню проявам корупції, а також для захисту прав та інтересів членів Асоціації, регулювання їхньої діяльності для забезпечення належної якості товарів, робіт і послуг та гарантування захисту прав споживачів продукції. Маючи досвід участі в реформуванні містобудівної діяльності, зокрема щодо децентралізації в будівництві та розширення можливостей галузевих ГО, територіальних громад та муніципалітетів, активно долучається до розроблення законодавчих актів із цих питань та їх імплементації в регіонах.³¹ Уповноважена проводити атестацію експертів у будівництві. За даними Мінрегіону, на 1 січня 2016 року пройшли атестацію та отримали кваліфікаційні сертифікати експертів 3 905 осіб, із них членів асоціації – 1 429 осіб.

5. Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури – саморегульована ГО, діяльність якої спрямована на інформаційну, організаційну, методичну та юридичну підтримку своїх членів – інженерів технічного нагляду. Члени Гільдії беруть участь у розробці нових та вдосконаленні чинних нормативно-правових актів та нормативних документів, які стосуються їхньої професійної діяльності. Активно співпрацює з Державною архітектурно-будівельною інспекцією України, а уповноважений представник Гільдії є головою Громадської ради при Державній архітектурно-будівельній інспекції України.³² Організація уповноважена проводити атестацію інженерів технічного нагляду. За даними Мінрегіону, на 1 січня 2016 року пройшли атестацію та отримали кваліфікаційні сертифікати інженерів технічного нагляду 5 097 осіб, із них членів Гільдії – 3 527 осіб.

У жовтні 2018 року в Львові засновано будівельно-реставраційний кластер, у діяльності якого визначено: захист прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, культурних та інших спільних інтересів своїх членів, упровадження принципів саморегулювання, збереження історичного архітектурного середовища м. Львова, сприяння розробці та вдосконаленню стандартів і правил господарської та / або професійної діяльності, а також нормативних та інших документів в будівельно-реставраційній галузі. Кластер засновано у форматі громадської спілки, на установчих зборах учасниками зареєстрували 14 організацій³³, однак більше жодної інформації про діяльність кластера у відкритих джерелах немає.

³¹ Джерело: <http://budex.org.ua/>

³² Джерело: <http://www.qitn.org.ua/>

³³ Джерело: <https://city-adm.lviv.ua/news/culture/architecture-and-historic-heritage/257145-u-lvovi-stvoreno-budivelno-restavratsiyni-klaster-vidbulys-ustanovchi-zbory>

Як бачимо, діяльність професійних організацій, крім атестаційних повноважень, переважно полягає в їхній участі у розробці нормативно-правових актів. Проте активних дій для сприяння розвитку їхньої сфери через ринкові підходи не відбувається.

Кардинально протилежним є підхід до діяльності професійних асоціацій, пов'язаних з КС, у Великій Британії, де членство в них надає багато можливостей для навчання й кар'єрного розвитку фахівців, є вагомим конкурентною перевагою, на яку звертають увагу замовники. На сьогодні діє 11 професійних асоціацій, які ведуть активну просвітницьку роботу у своїй сфері, пропонують програми навчання, стажування та розвивають мережу мультидисциплінарної взаємодії по всій країні.³⁴

³⁴ Джерело: <https://susilne.media/121235-v-odesi-stvorili-mural-iz-zobrazennam-pismennika-volodimira-zabotinskogo/>

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз кейсів українського ринку продуктів для збереження КС, а також експрес-аналіз публічних закупівель за трьома кодами (92522000-6 – Послуги зі збереження історичних пам'яток і будівель; 92522100-7 – Послуги зі збереження історичних пам'яток; 92522200-8 – Послуги зі збереження історичних будівель) дає змогу виявити й систематизувати такі основні проблеми:

1. РИНОК НАРАЗІ ПЕРЕБУВАЄ ЛИШЕ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ, ТОМУ ЙОГО ПАРАМЕТРИ ЩЕ ДАЛЕКІ ВІД ЗАСАД РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ:

- для виконавців (продавців) – це лише один із видів діяльності, вони не вміють позиціонувати свої продукти для КС і не готові пріоритезувати їх як ключовий бізнес чи провідну роботу;
- з боку попиту немає достатньої платоспроможності, щоб фінансувати навіть основні потреби відновлення й збереження пам'яток;
- ураховуючи, що основна частина угод укладається через публічні закупівлі, ціна є ключовим фактором конкурентної боротьби (нерідко суттєве зниження ціни й перемога в тендері супроводжується подальшим спекулюванням щодо виконання додаткових вартісних робіт), слабо враховуються нецінові фактори;
- продавці неактивно конкурують у торгах, хочуть отримати переважно тендер для робіт на знакових пам'ятках, які можна буде додати у своє портфоліо.

Тому для активізації ринку потрібні двосторонні зміни як із боку пропозиції (формування ціннісної пропозиції своїх продуктів для КС, їхнє просування, активізація участі в публічних закупівлях та інших форматах угод), так і з боку попиту (розпорядники / власники КС повинні навчитися комерціалізувати пам'ятки, самостійно створювати продукти й заробляти кошти, а не розраховувати лише на фінансування від держави, таким чином можна буде самостійно оплачувати чи дофінансовувати відновлення КС, що значно підвищить попит).

2. ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ НЕ СТИМУЛЮЮТЬ РИНОК РОЗВИВАТИСЯ Й ЗАХОДИТИ НОВИМ УЧАСНИКАМ.

Проаналізовані завершені угоди за трьома кодами закупівель у розрізі різних областей показують переважання одних і тих самих учасників / переможців: вони типово перемагають за певними видами робіт / послуг. Кейси українських міст щодо відновлення КС показують, що нерідко формат тендерів суттєво збільшує його тривалість, складність і вартість. Оскільки такими є вимоги законодавства і втручання в нього не є виходом із ситуації, з боку держави важливим інструментом активізації ринку продуктів для КС може стати розширення програм співфінансування відновлення пам'яток. Як показує кейс м. Львова у відновленні брам, балконів та вікон, такі програми створюють платоспроможний попит від сектору спадщини й формують позитивний майданчик для конкуренції потенційних виконавців робіт, яка може базуватися не лише на ціні.

3. ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НА РИНОК ЗВОДИТЬСЯ ПЕРЕВАЖНО ДО АТЕСТАЦІЙНИХ ФУНКЦІЙ ТА УЧАСТІ В НОРМОТВОРЕННІ. На відміну від закордонних професійних асоціацій, вітчизняні, які дотичні до надання послуг для КС, не зосереджують своєї діяльності на розвитку ринку саме таких продуктів, конкурентного середовища й стимулюванні професійного зростання; участь у них не вважається тією конкурентною перевагою, яка допомагає залучити клієнтів, отримати кращі угоди тощо. Тому таким організаціям варто переглянути свої стратегічні цілі та завдання й зосередити увагу на розвитку ринкових засад у своїй сфері діяльності.

Роз'яснення

щодо погодження проєктів на проведення реставраційних, ремонтно-будівельних робіт та робіт із поточного ремонту на об'єктах культурної спадщини

Статтею 24 Закону України «Про охорону культурної спадщини» визначений порядок утримання та використання пам'яток культурної спадщини. Відповідно до цієї статті власник або уповноважений ним орган, користувач зобов'язані утримувати пам'ятку в належному стані, своєчасно проводити ремонт, захищати від пошкодження, руйнування чи знищення відповідно до цього Закону та охоронного договору. Використання пам'ятки повинно здійснюватися відповідно до режимів використання, встановлених органами охорони культурної спадщини, у спосіб, що потребує якнайменших змін і доповнень пам'ятки та забезпечує збереження її матеріальної автентичності, просторової композиції, а також елементів обладнання, упорядження й оздоблення.

Статтею 26 Закону України «Про охорону культурної спадщини» визначено, що всі роботи щодо консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту, пристосування пам'яток місцевого значення здійснюються за наявності письмового дозволу органу виконавчої влади обласної, міської державних адміністрацій відповідно до їхньої компетенції, на підставі погодженої з ними науково-проєктної документації. Науково-проєктна документація розробляється спеціалізованою організацією, яка має відповідну ліцензію на виконання зазначеного виду робіт. Після розробки науково-проєктної документації на проведення робіт на пам'ятках вона підлягає погодженню органом охорони культурної спадщини. Відповідно до Державних будівельних норм України А.2.2-14:2016 визначено склад та зміст науково-проєктної документації на реставрацію пам'яток культурної спадщини, яка погоджується місцевим органом охорони культурної спадщини. Роботи зі збереження об'єктів культурної спадщини проводяться згідно з реставраційними нормами та правилами, погодженими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони культурної спадщини. Будівельні норми та правила застосовуються в разі проведення робіт зі збереження об'єкта культурної спадщини лише у випадках, що не суперечать інтересам збереження цього об'єкта.

Статтею 27 Закону України «Про охорону культурної спадщини» передбачено забезпечення заходів щодо охорони пам'яток, а саме:

- у разі загрози пошкодження, руйнування чи знищення для пам'ятки, власник або уповноважений ним орган, особа, яка набула права володіння, користування чи управління зобов'язані привести цю пам'ятку до належного стану (змінити вид чи спосіб її використання, провести роботи з її консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту та пристосування);
- якщо власник або уповноважений ним орган, особа, яка набула права володіння, користування чи управління, самостійно не здійснюють заходів, передбачених у частині першій цієї статті, то відповідний орган охорони культурної спадщини

ни може зобов'язати їх здійснити ці заходи, видавши відповідне розпорядження;

- у разі, якщо власник або уповноважений ним орган, особа, яка набула права володіння, користування чи управління не в змозі виконати розпорядження органу охорони культурної спадщини щодо охорони пам'ятки, орган охорони культурної спадщини може вжити необхідних заходів самостійно (повністю або частково), профінансувавши їх за рахунок спеціальних коштів на фінансування охорони культурної спадщини.

Керуючись статтею 30 Закону України «Про охорону культурної спадщини», органи охорони культурної спадщини зобов'язані заборонити будь-яку діяльність юридичних або фізичних осіб, якщо це створює загрозу пам'ятці або порушує законодавство, державні стандарти, норми і правила у сфері охорони культурної спадщини. Приписи органів охорони культурної спадщини є обов'язковими для виконання всіма юридичними та фізичними особами. Органи місцевого самоврядування зобов'язані повідомляти відповідні органи охорони культурної спадщини про бездіяльність власника або уповноваженого ним органу, особи, яка набула права володіння, користування чи управління, що створює загрозу пам'ятці.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про охорону культурної спадщини», особи, уповноважені органами охорони культурної спадщини, мають право безумовного доступу до об'єктів культурної спадщини з метою їх обстеження, ознайомлення зі станом зберігання, характером та способом використання, ведення реставраційних робіт, одержання відповідних даних, наукового вивчення. Зокрема:

- власник об'єкта культурної спадщини або уповноважений ним орган чи особа, яка набула права володіння, користування чи управління, виконавець реставраційних робіт зобов'язані допускати уповноважених органами охорони культурної спадщини осіб для виконання ними своїх обов'язків до об'єктів культурної спадщини та на їхню територію;
- у разі проведення на об'єкті культурної спадщини реставраційних або ремонтно-будівельних робіт, власнику такого об'єкта необхідно попередньо звернутися до органу охорони культурної спадщини та повідомити про наміри проведення таких робіт;
- попередньо між органом охорони та власником обов'язково підписується охоронний договір на пам'ятку культурної спадщини. Договір укладається безоплатно.

У разі проведення робіт на об'єкті культурної спадщини власнику необхідно звернутися до Центру надання адміністративних послуг та подати для погодження документації такі документи:

1. Заява встановленого зразка на ім'я начальника управління містобудування та архітектури.
2. Основні креслення архітектурно-будівельної частини проєкту, розробленого згідно з чинним законодавством та державними будівельними нормами – 2 примірники: оригінал і копія.
3. Вкопювання з генерального плану (частини ділянки, на якій передбачено

проведення робіт) – 2 примірники: оригінал і копія.

4. Копія реставраційного завдання, затвердженого в установленому порядку.
5. Копія охоронного договору на об'єкт культурної спадщини, укладеного з місцевим органом охорони культурної спадщини.
6. Копія сертифіката головного архітектора проєкту та головного інженера проєкту (за наявності).
7. Документ про належність об'єкта культурної спадщини до державної, комунальної чи приватної власності (копія свідоцтва про право власності, витягу з реєстру речових прав на нерухоме майно тощо).
8. Копія довіреності, на підставі якої інтереси заявника представлятиме його уповноважена особа (у разі потреби).

Для погодження та отримання висновку про можливість проведення протиаварійних та невідкладних консерваційних робіт на об'єктах культурної спадщини місцевого значення:

1. Заява встановленого зразка.
2. Копія акта технічного стану об'єкта культурної спадщини або копія висновку технічної експертизи.
3. Проєктна документація в обсязі, необхідному для забезпечення проведення протиаварійних та невідкладних робіт (дефектний акт з обмірними планами чи робоча документація на виконання протиаварійних робіт).
4. Дефектний акт з переліком та обсягами виконуваних робіт.
5. Викопіювання з генерального плану (частини ділянки, на якій передбачено проведення робіт) – 2 примірники: оригінал і копія.
6. Копія охоронного договору на об'єкт культурної спадщини, укладеного з місцевим органом охорони культурної спадщини.
7. Документ про належність об'єкта культурної спадщини до державної, комунальної чи приватної власності (копія свідоцтва про право власності, витягу з реєстру речових прав на нерухоме майно тощо).
8. Копія технічного плану будівлі та фотофіксація аварійних ділянок (у разі проведення внутрішніх робіт).
9. Паспорт опорядження фасаду та фото сучасного вигляду фасадів (у разі проведення зовнішніх робіт).

Для погодження та отримання висновку про можливість проведення поточного ремонту на об'єктах культурної спадщини місцевого значення:

1. Заява встановленого зразка.
2. Документ про належність об'єкта культурної спадщини до державної, комунальної чи приватної власності (копія свідоцтва про право власності, витягу з реєстру тощо).
3. Перелік видів робіт, які планується здійснити (з описом будівельних матеріалів, конкретним місцем проведення робіт – фасади, приміщення, горище, дах тощо), та їх обсягами.
4. Копія технічного плану будівлі (у разі проведення внутрішніх робіт) або

обмірний план.

5. Викопіювання з генерального плану (частини ділянки, на якій передбачено проведення робіт) – 2 примірники: оригінал і копія.
6. Вибіркова фотофіксація ділянок будівлі (фасади, приміщення, конструкції), що потребують проведення поточного ремонту.
7. Копія охоронного договору на об'єкт культурної спадщини, укладеного з місцевим органом охорони культурної спадщини.

Для погодження та отримання висновку про можливість проведення робіт у межах території об'єктів культурної спадщини або в зонах їх охорони:

1. Заява, встановленого зразка.
2. Передпроектна або проектна документація (містобудівні обґрунтування, розрахунки, технічні та обмірні плани, креслення, ескізні проекти тощо) обов'язково з паспортом оздоблення фасаду.
3. Викопіювання з генерального плану (частини ділянки, на якій передбачено проведення робіт) – 2 примірники: оригінал і копія.
4. Фотофіксація будівлі чи споруди, яка планується під ремонтні роботи чи реконструкцію, або місця нового будівництва (до початку робіт).
5. Квартальні розгортки в існуючому вигляді та із запроєктованим об'єктом.
6. Документ про належність об'єкта до державної, комунальної чи приватної власності (копія свідоцтва про право власності, витягу з реєстру тощо).
7. Копія охоронного договору на об'єкт культурної спадщини, укладеного з місцевим органом охорони культурної спадщини.
8. Документ про відведення земельної ділянки з її цільовим призначенням.

На один пакет документів за встановленим зразком на друкованому бланку заповнюється заява «Про надання висновку про можливість проведення робіт на об'єкті культурної спадщини».

Фізична особа, у тому числі фізична особа-підприємець, має право на отримання адміністративної послуги незалежно від реєстрації її місця проживання, крім випадків, установлених законом.

Юридична особа має право на отримання адміністративної послуги за своїм місцезнаходженням або у випадках, передбачених законом, – за місцем провадження діяльності або місцезнаходженням відповідного об'єкта.

Заява на отримання адміністративної послуги подається в письмовій чи електронній формі. Письмова заява може бути подана суб'єкту надання адміністративної послуги особисто суб'єктом звернення або його представником (законним представником), надіслана поштою.

Адміністративна послуга вважається наданою з моменту отримання її суб'єктом звернення особисто або направлення поштою (рекомендованим листом з пові-

домленням про вручення) листа з повідомленням про можливість отримання такої послуги на адресу суб'єкта звернення.

У випадках, передбачених законодавством, відповідний документ може бути надісланий поштою (рекомендованим листом з повідомленням про вручення) або за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку. При цьому строк доставки поштової кореспонденції не зараховується до строку надання адміністративної послуги.

Статтею 6-1 Закону України «Про охорону культурної спадщини» визначений порядок надання дозволів, погоджень і висновків органами охорони культурної спадщини.

Дозволи, погодження й висновки, передбачені цим Законом, надаються органами охорони культурної спадщини безоплатно.

Рішення про надання або про відмову в наданні дозволу, погодження чи висновку приймається органом охорони культурної спадщини упродовж одного місяця з дня подання фізичною чи юридичною особою відповідних документів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Набуття суб'єктом господарювання права на провадження будь-яких дій щодо здійснення господарської діяльності на об'єктах культурної спадщини за декларативним принципом забороняється.

Відповідальність за недотримання вимог чинного законодавства про охорону культурної спадщини.

У разі недотримання вимог законодавства про охорону культурної спадщини юридичною особою, відповідний орган охорони культурної спадщини, керуючись статтею 44 Закону України «Про охорону культурної спадщини», накладає на цю юридичну особу, яка є власником або уповноваженим органом чи замовником робіт, такі фінансові санкції:

- за проведення будь-яких незаконних робіт, що можуть завдати або завдали шкоди пам'ятці, її території, охоронюваній археологічній території, охоронним зонам, історичним ареалам населених місць, – у розмірі від 1 тис. до 10 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- за недодержання вимог щодо захисту, збереження, утримання, використання, реставрації, реабілітації пам'яток, у тому числі тих вимог, що передбачені охоронними договорами, умисне доведення їх до стану руйнації, — у розмірі від 1 тис. до 10 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- за ухилення власника пам'ятки чи уповноваженого ним органу від підписання охоронного договору або за порушення ним режиму використання пам'ятки – у розмірі від 100 до 1 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Рішення органу охорони культурної спадщини про застосування фінансових санкцій може бути оскаржене до суду. Фінансові санкції, накладені органом охорони культурної спадщини, стягуються у встановленому законом порядку.

За порушення режиму використання пам'ятки, проведення ремонтних, реставраційних, реабілітаційних робіт на пам'ятці, зміну призначення пам'ятки, її частин та елементів, здійснення написів, позначок на ній, на її території та в її охоронній зоні без письмового дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини, а також за невиконання законних вимог посадових осіб органів охорони культурної спадщини щодо усунення порушень законодавства про охорону культурної спадщини або створення перешкод для їх діяльності винні особи притягаються до адміністративної відповідальності (стаття 46 Закону України «Про охорону культурної спадщини»).

За порушення вимог законодавства про охорону культурної спадщини винні особи несуть відповідальність відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про охорону культурної спадщини».

